

DEBAT SOBRE

HUMANITATS

DEBAT

TINGUT PEL PLE

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

EL DIA 22 DE NOVEMBRE DE 1999

CARLES MIRALLES: La idea de fer un debat sobre humanitats en el Ple de l'Institut respon al fet que en el moment actual hi ha hagut un debat, un debat d'una certa intensitat, sobre aquest tema aquí, però també arreu d'Europa, arreu de la cultura occidental, i semblava oportú que l'Institut hi hagués pensat i, en la mesura que fos possible, hi hagués aportat, no diré «solucions», però sí alguns elements de reflexió.

Per fer el debat vam triar les persones que són amb nosaltres: són els autors dels papers que heu rebut. Ens semblava, però, que aquest era un tema que requeria que en parléssim entre tots, que tots poguéssim dir-li d'alguna manera la nostra i que hi hagués una certa interacció.

Hem tingut unes quantes reunions abans d'aquest debat —nosaltres quatre— per a repartir-nos una mica la matèria, per bé que sense fixar-nos temes molt específics. Ens hem repartit els àmbits que ens semblava que eren importants, els temes que hem pensat que calia tocar d'alguna manera, i hem fabricat uns papers —que són aquests que heu rebut—, que són uns papers oberts, uns papers provisionals, que d'alguna manera marquen unes directrius, unes especificitats de cada un de nosaltres.

Crec que el més important és veure si realment es produeix el debat i si realment hi ha intercanvi d'opinions: i una manera de començar-lo és demanar a cada un dels ponents no que llegeixi el text que ha preparat, perquè ja el coneixem, sinó que susciti de viva veu aquells aspectes del seu text que li semblin més interessants. De manera que, si us sembla bé, procedirem d'aquesta manera.

Potser podríem començar per David Jou, que és qui té el tema més general, que pot servir de marc: i després podríem continuar per Marc Mayer i Ricard Torrents.

Té la paraula el senyor David Jou, membre de la Secció de Ciències i Tecnologia.

DAVID JOU: Gràcies per haver-me invitat a participar en aquest col·loqui.

En diverses ocasions he participat en trobades sobre ciència i humanisme, i tinc un especial bon record d'haver format

part de la Comissió Assessora per a l'Estímul de la Cultura Científica, mentre era conseller de Cultura el senyor Guitart, la qual era presidida pel doctor Parés, i també hi participava el doctor Reguant.

Van ser, em sembla recordar, entre set i vuit anys de reunions, una al mes durant set o vuit mesos a l'any, que van constituir una activitat força interessant. Com que aquella Comissió ja no existeix, crec que, algunes de les seves activitats, les podria fer l'Institut —ja ho comentaré posteriorment.

La Comissió pretenia estimular la cultura científica, una cosa més concreta que el tema general de ciència/humanisme que tractem ara, i estava enfocada no pas a l'ensenyament, sinó a la visió pública d'aquest tema, i a la relació entre els creadors en humanitats i els creadors en ciències.

Quan se'm va dir que faríem aquesta discussió sobre la crisi de les humanitats, vaig enfocar-la més aviat cap a problemes concrets de l'ensenyament i del nostre entorn. A l'hora de pensar-hi, vaig preguntar-me fins a quin punt la situació de les ciències pures era gaire diferent de la de les humanitats, i, per això, el primer punt de la meua contribució es referia al pragmatisme i a la indagació més especulativa, és a dir, a la utilitat i l'especulació.

Veia que en el món de l'ensenyament i en la vida quotidiana predominava una tendència utilitària, pragmàtica; així, en el món de les lletres, les carreres de dret, economia i periodisme predominaven, en l'interès dels estudiants, sobre la filosofia, la història o la literatura, i en el món de les ciències, les ciències aplicades, sobretot enginyeries i medicina, predominaven sobre les ciències fonamentals.

Dintre d'aquesta situació, trobava que les ciències pures i les humanitats no estaven tan lluny les unes de les altres, i vaig trobar que en els altres textos que s'han presentat aquí, aquesta era una idea freqüent: així, el doctor Torrents preferia no presentar com a antinòmiques les ciències i les lletres, sinó veure les seves relacions com un dels fermentes que podrien apuntar cap a unes noves humanitats.

Vista aquesta fractura entre coneixements, i el paper es-

social que tenia l'antifranisme en aquesta compartimentació de coneixements, jo formulava la hipòtesi que ciències i humanitats no eren forçosament antinòmiques, i intentava veure, dins d'aquests camps, en què podien dialogar més les ciències i les lletres. Aprofitava una sèrie de temes en els quals em semblava que es podria aprofitar l'interès que semblen tenir els estudiants i la societat cap a les ciències i la tecnologia i el prestigi que tenen aquestes branques, per a contribuir al prestigi de les humanitats davant els estudiants. Destacava exemples en què la ciència ha estat una font de preguntes filosòfiques, i d'altres en què la filosofia ha formulat preguntes que, en part, la ciència ha anat fent seves a mesura que anava ampliant els seus fonaments, com ara l'estructura i l'extensió del cosmos, l'origen i el desí de l'univers, les lleis que regeixen el món, la naturalesa de l'espai i del temps, del buit i de la matèria, els mecanismes de la reproducció i de l'herència, la diversitat de la natura, la ment i la matèria, el determinisme i la llibertat, la capacitat de canviar el món, els límits de la raó.

En llegir les altres ponències, he pensat que també hi hauríem pogut afegir algunes qüestions científiques i tecnològiques al servei de les humanitats: per exemple, la relació entre el DNA i els grans moviments migratoris de la història humana; les relacions entre cervell i llenguatge; la datació nuclear i l'arqueologia; la traducció automàtica i la lingüística; i el paper dels ordinadors en l'aprofundiment de la fonètica, temes que han estat tractats per membres de l'Institut d'Estudis Catalans. De manera que veïem que, no solament des de les ciències para sinó també des de la tecnologia, convenia que poguéssim fer arribar als estudiants, i dels estudiants a la societat, la idea que l'antinòmia ciència/humanitats és artificial.

Malgrat que aquesta separació no sigui total, s'ha de tenir en compte que en les humanitats interveuen algunes qüestions que estan fora de l'abast, dels interessos o del mètode de la ciència, com el sentit de la vida, el sistema de valors, l'existència de l'ànima, la vida o no després de la mort, l'existència de Déu, les experiències irrepetibles que, precisament per la seva singulari-

tat, fugen del mètode científic. Per tant, quan feia aquesta relació, no volia pas dir que les qüestions relacionades amb la ciència haguessin de ser el nucli de la filosofia.

Precisament, crec que, ciència i filosofia, convé que es crítiquin mútuament, ja que l'èxit de la ciència fa creure a molta gent que, per fi, hem trobat la bona manera de veure i d'interrogar el món, i convé, doncs, que la filosofia examini amb detall el mètode científic i li recordi que no exhaureix totes les maneres de veure el món, que no és universal en els seus qüestionaments, sinó que està limitat a fenòmens observables, controlables, repetibles, més o menys formalitzables matemàticament: i que la indagació d'allò més profundament humà apunta sovint l'atenció a les singularitats irrepetibles.

En segon lloc, des de les humanitats es pot criticar la ciència des diversos punts de vista, sobretot, per exemple, pel que fa a la bioètica, a la manipulació genètica d'éssers, a les incògnites obertes per noves possibilitats de la medicina, com trasplantaments o reproducció assistida, als usos militars de la tecnologia, als riscos ambientals de la tecnologia, als riscs de control de la intimitat, a la distribució desigual de resultats de la recerca, a l'escassa atenció a la situació del Tercer Món.

Si les humanitats —penso, sobretot, en els aspectes més filosòfics— poden fer la crítica de la ciència, crec que també aquesta pot fer crítica de la filosofia, la qual a vegades és vista per aquella —potser amb desconeixement i injustícia— com a jocs verbals, més o menys intranscendents i subjectius; convé que, si té aquesta impressió, ho critiqui, de manera que el filòsof tingui l'estímul de justificar que les seves preocupacions, molt més enllà d'una anàlisi de llenguatge, perfilen o toquen temes d'un gran interès pràctic pel que fa a la vida mateix.

Constatat això, preconitzava les possibilitats d'unes noves humanitats, tema que també toquen els doctors Mayer i Torrents, una part del nucli de les quals podrien ser alguns aspectes de la ciència.

En tercer lloc, em preguntava, constatats aquests possibles camps de relació, què podríem fer per envigorir les rela-

cions entre ciències i humanitats en l'ensenyament, i en això trobava, en l'aportació del doctor Miralles, un punt molt afí a les meves preocupacions: la interdisciplinarietat i transversalitat per a posar més en relació, dintre de l'ensenyament, aquestes matèries.

Per a estimular aquestes relacions, jo suggeriria propostes que, per ara, són més voluntaristes que no pas programàtiques, i que potser algun dia podrien ser més programàtiques. Per exemple, que, des de les humanitats, es recordés que l'humanisme no ha ignorat la ciència, i que Plató, Aristòtil, Descartes, Pascal, Kant i d'altres filòsofs han tingut la ciència per rellevant, i a la qual fins i tot han fet aportacions. Això també permetria subratllar que aquestes noves humanitats no volen, de cap manera, prescindir de les humanitats tradicionals, sinó entroncar-s'hi tant com sigui possible.

En quart lloc, convindria que, en parlar de ciència des de les humanitats, s'insistís en el seu caràcter relatiu, històric i evolutiu, i es presentés la seva relació amb problemes conceptuals filosòfics rellevants: que l'ensenyament de la filosofia, basat tradicionalment en autors, fos compatible amb un ensenyament transversal per temes, com per exemple, espai, temps, matèria, raó, ment, temes que els estudiants actuals senten relativament propers: que les reflexions sobre ètica esmentessin, en algun cas, problemes relacionats amb l'ús de les noves tecnologies, i que les llengües clàssiques entronquessin ben directament amb l'etimologia, si pot ser comparada, de les llengües romàniques.

Des de la ciència, crec que seria possible, entre d'altres iniciatives, fer referència als problemes conceptuals que planteja, i apuntar, des de la ciència, la classe de filosofia com a àmbit adient per al tractament d'aquestes qüestions, i establir, així, un grau de complicitat i permeabilitat entre aquestes matèries. També podríem referir-nos als aspectes històrics de l'evolució de la ciència, o a anècdotes humanes que subratlessin alguns valors ètics de la ciència, com la perseverança, el treball, l'autocrítica, l'autoexigència o la passió pel saber, i insistir més en els aspectes

expressius de la ciència, que molt sovint es deixen de costat, i fer veure, doncs, que la ciència és un camp on es pot utilitzar la pròpia llengua per a expressar amb claredat una sèrie d'hipòtesis i de mètodes.

Finalment, em preguntava com podria contribuir l'Institut d'Estudis Catalans a aquestes qüestions, i intentava subratllar, per exemple, que la publicació de textos científics en català ja era una mostra de la relació entre ciència i humanisme —el doctor Miralles posava, com a base de qualsevol mena d'humanitats, el domini de la llengua pròpia, i per això té interès veure que la ciència i la llengua pròpia no estan renyides, malgrat que la ciència tingui habitualment l'anglès com a expressió. Podria contribuir, així mateix, a la difusió i anàlisi en català dels clàssics de la ciència, com en una col·lecció recentment iniciada, i fomentar els estudis d'història de la ciència i de la tècnica, aspecte en el qual podria tenir un paper, naturalment, la Societat Catalana d'Història de la Ciència i la Tècnica. Proposava també organitzar algunes jornades sobre ciència i humanisme, adreçades a professors d'ensenyament mitjà, que facilitessin textos, exemples concrets, idees, per a establir aquests graus de complexitat. I, també, fer un balanç panoràmic del paper que ha representat i representa la ciència en la nostra cultura, com a complement dels reports sobre l'estat de la recerca que ha fet l'Institut.

CARLES MIRALLES: Moltes gràcies per la seva intervenció.

A continuació, té la paraula el seixor Marc Mayer, membre de la Secció Històrico-Arqueològica i president de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics.

MARC MAYER: El meu paper ha estat redactat des d'una òptica que m'atreviria a dir que és conservadora, occidental i fins i tot judeocristiana. M'explico: he cregut que a mi em tocava fer el paper del conservador, del que manté les humanitats tradicionals, malgrat que hi vegi tota una sèrie de crítiques.

Veritablement, aquest discurs conservador —ho és només fins a cert punt— planteja temes com el valor de les humanitats

tradicionals i entra dintre d'unes qüestions que es plantegen a Europa en aquest moment: és a dir, si les humanitats han de formar part o no del nucli dur de la cultura europea. Hi ha, doncs, tota una sèrie de pedagogs, centroeuropeus generalment, que es preocupen de coses tan aparentment estranyes com si el llatí ha de ser el que articula un currículum europeu d'un cert nivell —cosa que em sembla que està molt bé com a entelequia— però es plantegen, fins i tot, les humanitats tradicionals, encara que d'una manera que podríem dir avui en dia *light*: serien un element integrador d'aquest currículum, de manera que es constituís un arrelam comú d'Europa, amb la consideració que aquest arrelam comú d'Europa hauria estat el conreu d'una certa forma d'humanitats. És mantindrien, així, fonamentalment la història de la filosofia, el pensament grecollatí, i, naturalment, una certa manera de veure el naixement de les literatures i del conreu de les pròpies llengües i de les llengües d'altri.

Vist d'aquesta manera, això és possible: encara que hem de pensar que, en algun moment, fins i tot se suggerirà que hi ha un nou llatí europeu, que es diu *anglès*. Però s'està intentant imposar, com en altre temps es va imposar el llatí, la qual cosa tant bé pot comportar un cert nombre de crisis, perquè tenim tota una sèrie d'elements que són del mateix tipus.

En els papers dels meus companys —com en el meu propi— es parla de «noves humanitats»: ho són, de noves, les humanitats?, existeixen unes noves humanitats? Veritablement és un tema que ens hem de plantejar molt seriosament. Per què? Tots diem que anem cap a una globalització, a tots se'ns acut començar-nos a Internet —jo, ara mateix, he sortit del despatx i he deixat connectat l'ordinador...—, tenim a l'abast una gran quantitat d'informació: estem davant d'una cultura que es globalitza cada vegada més: però, hi ha unes humanitats globals? Aquest és un altre problema.

Les humanitats, almenys tal com les concebem a Occident, són unes humanitats fonamentalment occidentals. Hi ha elements que no; tots admetem que hi ha una sèrie de principis al pensament que són comuns. Fins i tot els que fan anàlisi de mites

veuen una sèrie de mites que són propis de la humanitat i que es poden analitzar d'una manera comuna: però, veritablement, quan ens movem en l'àmbit de les humanitats, o almenys quan plantejem la qüestió cada dia, estem parlant, normalment, d'unes humanitats de caire tradicional, però sobretot de caire occidental.

Naturalment, a les humanitats s'han introduït noves ciències de prestigi, o ciències que han tingut molt prestigi i en comencen a perdre, com la psicologia o l'antropologia, per exemple, i tota una sèrie de matèries que, en un moment determinat, ha semblat que eren una panacea, que eren una evolució, que havien de ser el punt de confluència de moltíssimes coses, i que després s'han revelat també situades en el mateix àmbit de les altres humanitats, tradicionalment considerades com a tals, i entren dins de la mateixa roda, no diré «de desprestigi social», però sí de desgast social, que evidentment sofreixen totes aquestes matèries.

Hem vist en els papers de tots els participants la necessitat d'eliminar la distinció entre ciències i lletres. Tots sabem que un es manifesta de lletres quan diu un disbarat solemne. Jo sempre recordaré que, en una ocasió, un gran pedagog de la nostra Universitat va proposar en una reunió de Junta de la Facultat de Filosofia i Lletres —en aquell moment, essent degà Marià Bassols—, que tocaven 1,8 ajudants per càtedra. I el doctor Bassols, amb un gest d'agudeses ràpida, va dir, molt seriosament: «Bé, jo em quedo amb l'1: el 0,8, si se'l vol quedar vostè, se'l queda.»

Es manifesta de ciències el senyor que, davant d'una errada sintàctica majúscula, diu: «És que jo sóc de ciències»: «No, vostè no és de ciències: vostè no se sap expressar». Això és un problema real, i naturalment, aquesta excusa, que l'hem feta servir molt, no té raó d'ésser i és un indicatiu per a entendre que, en el fons, no hi ha tal distinció, sinó que estem caminant amb una ciència comuna, amb una necessitat comuna.

Veritablement, estem en una època estranya per a les humanitats, en aquests moments: si vostès miren els diaris, hi ha entret de nou, amb prestigi, una matèria estranyíssima fins ara: la

retòrica. No només pels cursos americans, que ja fa uns quants que ens bombardegen i que al final han acabat sent cursos seriosos —a l'IESE o, fins i tot, a ESADE—: «aprenquí a convèncer a la gent», «aprenquí a parlar»...

La retòrica, per què?, i per què aquesta retòrica ha tornat a la moda? És a la moda en un moment en què sembla que es demana el contrari a un metge que després haurà d'explicar al malalt el que té, i el malalt l'haurà d'entendre. Recordin sempre que el malalt necessita entendre el que li diu el metge, i en canvi el fan entrar al MIR mitjançant un test en què ja li ha les respostes, i ha de respondre —com nosaltres responíem l'examen d'història del professor Palomeque— triant 1, 2, 3. O sigui, no deixen a l'aprenent de metge ni la possibilitat de formular la resposta, sinó que li diuen: «Tria, d'aquestes tres respostes que li donem, la que vostè cregui que està formulada correctament». Això és molt més fàcil per a corregir bateries de tests, hi estic d'acord; n'hi ha molts milers per a corregir; però, de tota manera, fixin-se que la societat no demana que s'expressin, sinó que tinguin els coneixements, encara que no els formulin. Això és una cosa que és força important que tinguem en compte.

Què vol dir?, que quan diuen que la retòrica és necessària és perquè s'ha reclutat gent tècnicament molt capacitada; però que, molt difícilment, pot practicar aquest art que és convèncer i fer-se entendre, i això és molt més apte en aquest moment. Per què?, precisament per aquesta paraula que he dit: «apte». La retòrica busca l'*aptum* i no busca el *verum*, i estem en una societat que cada cop ho fa més: ha entrat en crisi el concepte de veritat, perquè no es busquen certeses —se sap que les certeses i les veritats són multiformes, que estem davant de formes polièdriques—, sinó que s'està tornant a la idea de l'*aptum*. Sí, la idea del que és convenient, del que és convenient fins i tot per un moment o el que pot ser una veritat «instantània».

Això és una cosa important, i hi ha una part d'humanitats que s'encamina cap allà, i fins i tot una certa forma de defensa de les humanitats va en aquest camí. L'altre camí —perillosíssim— és el que he denominat en el meu paper «nostàlgia», i pen-

sin que ho he dit conscientment. Hi ha molta gent que el que enyora és el sistema educatiu que el va formar, perquè creu que és el bo. En el fons, quan afirma el seu sistema educatiu, s'està afirmant ell mateix. Això no és un sistema apte, ni veritable tampoc: però és el que està passant en aquest moment i és el que s'està intentant.

Per exemple, en un termini de quatre mesos tindrem un nou debat d'humanitats. Per què? Perquè hi haurà tota una sèrie de pressions polítiques que ens encaminem a un nou debat d'humanitats, perquè es vol aprofitar la possibilitat de nostàlgia que desperta el prestigi d'unes humanitats tradicionals per a apropiar-les en un sentit o un altre. Això no ens haurà de sorprendre: des de fa molts anys assistim —en un altre vessant de les humanitats— a un fenomen semblant: la voluntat d'apoderar-se de la història. El fet de ser propietari de la història, el fet d'interpretar la història d'una manera, és una arma política de gran càrrega i de gran calat, i per això s'intenta.

Per tant, estem davant d'una situació d'aquest tipus, on hi ha un veritable perill per a unes matèries que es consideren en crisi —malgrat que m'atreviria a dir que les humanitats han estat en crisi en totes les generacions. Totes les generacions han sentit una crisi de les humanitats, i han sentit també una crisi dels seus coneixements científics, no només de les humanitats: i això sembla una realitat. S'està aprofitant —ara més que potser en d'altres èpoques— la manipulació d'aquest sentiment de crisi per a portar-lo, uns, a un anorreament en nom d'una possible modernitat o de fer taula rasa per tal de poder construir un sistema nou: altres, manipulant-les per induir un sentiment nostàlgic a favor de la consecució de certes idees.

La veritat és que estem en un moment en què les humanitats s'han després d'un element important, que és la seva voluntat proselitista, i fins i tot de la seva voluntat apologetica. Naturalment, les humanitats, almenys les tradicionals, han viscut molt d'aquestes actituds: en aquest moment, això no s'està fent i, en no fer-se, hi ha encara una sensació de crisi més accentuada. Semblen unes matèries que ningú no defensa, que tothom posa en

qüestió: que ningú no nega que siguin fonamentals, però a les quals ningú no dóna un lloc fonamental on s'han de donar aquests currículums fonamentals —i d'això és del que parlava Ricard Torrents—: en el sistema educatiu.

En el fons, aquí és on entrem en el moll de l'os de la qüestió: sembla que les matèries són importants quan estan implantades seriosament en un sistema educatiu fort. Aquest fet és una de les coses que produeixen, en aquest moment, una distorsió més important.

Han entrat en crisi altres idees dintre del sistema educatiu: algunes de tan divertides com la gimnàstica mental, que ens havien aplicat a tots nosaltres. Vostès havien hagut d'aprendre algunes matèries, des dels sil·logismes fins a les declinacions, per gimnàstica mental. Tots sabem que la gimnàstica mental també poden ser els escacs, i només serveixen per a jugar a escacs. Per tant, hi ha tota una sèrie d'arguments que han entrat en crisi i que no han estat substituïts: per això els deia que manca aquesta apologètica des d'un altre punt de vista que el de les mateixes humanitats, i moltes vegades intentem retornar a dir que aquestes humanitats són necessàries per al raonament, que són un element indispensable per al raonament i que aquest raonament sense humanitats no serà deductiu.

Si vostès fan una anàlisi de les humanitats, veuran que, almenys les que estaven presents en els sistemes educatius, eren unes humanitats més aviat de raonament analògic, cosa no és estranya, car funcionem, la major part de les vegades, per raonament analògic, i no deductiu.

Per acabar, davant d'aquesta situació de crisi, només voldria dir que tampoc no ens podem refugiar en la teoria de les arrels, en la teoria del coneixement històric i de la pervivència. Estem davant d'una situació de refundació d'aquestes humanitats: refundació d'unes humanitats molt més globals, d'unes humanitats que aconseguixin sumar i no restar, més enllà del fet que diguem que no hi ha diferència entre ciències i lletres. És cert, no hi ha d'haver diferència entre ciències i lletres; però el que hem de refundar són unes humanitats universals que ho siguin verita-

blement, és a dir, que no siguin les *ciències humanes*, sinó que siguin veritablement les *ciències de l'home*.

CARLES MIRALLES: Gràcies, senyor Mayer.

Passo la paraula al senyor Ricard Torrents, membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials.

RICARD TORRENTS: A mi se'm va assignar el binomi «humanitats i educació», i l'he plantejat com un conflicte permanent. El debat que estem sostenint n'és expressió, d'aquest conflicte. Encara que semblí modern, no va néixer amb les humanitats com a conjunt de disciplines. És tan antic com l'educació. A la base del conflicte hi ha la pregunta: «qui decideix què cal ensenyar?». La història de l'educació és la història de les lluites pel poder *sobre* l'educació. La nostra generació ha assistit a una nova marginació de les humanitats en els programes d'ensenyament. Tenim la sensació que, a cada reforma, perdem un llençol: en la que se'ns anuncia, la del Decret d'humanitats del Govern de Madrid, hi podem perdre la bugada sencera.

Les humanitats varen afirmar-se en oposició a les divinitats. Les lletres humanes en oposició a les divines. El conflicte, però, no era ideològic sinó polític. Una qüestió de poder. De poder sobre el coneixement institucionalitzat. Les humanitats, en un segon moment, s'afirmen en oposició als ensenyaments utilitaris. En aquest terreny es planteja el conflicte humanitats/educació actualment. Els qui decideixen sobre els sistemes educatius troben que hi ha uns ensenyaments que fan nosa, incòmodes, inútils. En aquest sac fiquen les humanitats: a més de les arts i els estudis de la creativitat.

Quan dirigia un col·legi de segon ensenyament em va venir a trobar un pare, no pas sense instrucció, que, en nom d'un grupet de pares del seu entorn —empresaris, professionals liberals, gent benestant—, em va demanar que no fèssim llegir llibres als nois. Eren nois de batxillerat superior, que en deïem a l'època. Tenien de quinze a disset o divuit anys. Segons les idees educatives d'aquells ciutadans, la lectura de llibres que no fossin els de

text o els estrictament necessaris per a aprovar les assignatures, no era aconsellable per a aquelles edats. Era més sa, més profitós i més educatiu que el temps que els quedava lliure després de les classes i durant el cap de setmana, el dediquessin a fer esport.

Tenim la idea que a l'edat mitjana els conflictes a les universitats eren pel poder. Certament, les diverses autoritats —la civil i l'eclesiàstica, la feudal o municipal i la reial o la pontifícia— creaven inevitables pugnes. Al fons, però, hi havia conflictes d'idees. No hauríem d'idealitzar tant el naixement de les universitats. De fet, la finalitat utilitarista hi era molt present. El gremi dels professors i el gremi dels estudiants defensaven els interessos propis. D'altra banda, els poders volien les universitats al seu servei. Les societats medievals necessitaven metges i clergues, lletrats i mestres. Aquestes professions varen decidir la creació d'institucions corporatives que anomenem *universitats*. Els interessos gremials i corporatius són a l'origen mateix de la universitat medieval.

L'estudi de les humanitats, que a l'època del Renaixement i de l'humanisme obria noves perspectives, va ser bandejat de les universitats perquè creava problemes. Les llengües clàssiques eren paganes: l'àrab significava l'islam i l'hebreu, el judaisme. El món anterior al cristianisme no va ser assimilat fins al cap de mil anys.

En els temps actuals, les humanitats fan nosa perquè en educació preval el pensament únic utilitarista. El sistema de valors que s'imposa en els sistemes educatius es basa en el principi de la utilitat: utilitat definida per qui té el poder de decidir sobre els ensenyaments, utilitat no tant per a les persones com per a formar mà d'obra.

El mercat de treball imposa quin tipus de formació han de donar els ensenyaments secundaris i els superiors. El mercat de treball actual no necessita gent que hagi estudiat humanitats. L'últim conflicte que hem viscut es plantejava en termes de lletres/ciències. La discussió sobre les dues cultures —la científica i la literària— és una derivació de la dicotomia lletres/ciències. Ha servit per a plantejar debats que amagaven la lluita pel poder.

La querrel·la de les facultats, que havia enfrontat la de Teo-

logia amb les altres —Arts, Medicina i Dret—, ha tingut en el segle XX episodis d'enfrontament entre «Filosofia i Lletres» i «Ciències». Avui les tecnologies reivindiquen un lloc a la universitat. Les enginyeries, que és el món del «saber fer», ja l'hi ocupen, si més no a les universitats de molts països, entre els quals el nostre.

El món del «saber» ja no és vist en clau de dicotomia ciències/lletres. Encara hi ha gent, víctima d'errors d'anacronisme, que ignoren que les *litterae* del temps de les universitats «literàries» significaven les disciplines, les matèries, les assignatures totes. Avui tothom admet que la filologia i la sociologia són ciències, per la raó que apliquen el mètode científic, no pas per l'objecte que estudien. Igual que l'astrofísica no és ciència perquè estudia els astres, sinó pel mètode.

Les humanitats no s'haurien de defensar dels fonamentalistes ingenus, els que no saben que ho són, que continuen aferrats a discussions bizantines que amaguen lluites pel poder gremial. El conflicte, avui, es planteja no en termes de lletres/ciències, sinó de «saber» i «saber fer»: coneixement i utilitat del coneixement. En el futur haurem de reconciliar el món de la utilitat i el món del saber.

Vaig llegir que les autoritats educatives de França, que han fet costoses inversions en centres d'ensenyament d'enginyeria, estaven preocupades perquè la gent jove gira l'esquena als estudis tècnics i prefereix estudis de ciències humanes i socials. Aquests dies acabo de veure les estadístiques d'engany sobre les preferències dels nostres nois i noies respecte de les quatre modalitats de batxillerat. En primer lloc, prefereixen humanitats i ciències socials. En segon, a molta distància, ciències i ciències de la vida. En tercer lloc, les enginyeries, i, en últim lloc, el batxillerat artístic.

Cal estar alerta a l'hora d'aplicar polítiques educatives derivades del pensament utilitarista. Podem arribar a la paradoxa de gastar enormes quantitats de recursos per a crear universitats «inútils», perquè no hi volen anar estudiants.

Les humanitats no són el *florero*. Amb les humanitats, la gent s'hi ha de guanyar la vida, com varen fer els humanistes del

Renaixement: varen saber crear noves professions entorn de les biblioteques, dels museus, de la construcció de les primeres màquines, de l'urbanisme, de la restauració i la construcció d'edificis, de les arts plàstiques. La impremta, en especial, va generar una saga de noves professions que fins als nostres dies no ha parat de créixer i que constitueix una veritable «galàxia Gutenberg». En el meu paper, em refereixo a un «Institut de Ciències del Llibre» que és operatiu a la Universitat Gutenberg, de Magúncia.

Em vaig escandalitzar molt el dia que un jove enginyer, professor a la Universitat, se'm va manifestar sorprès perquè havíem traduït i editat el dietari on Faraday consignava les observacions de laboratori mentre feia la gran descoberta de l'electromagnetisme. «Per què et sorprèn?», vaig dir-li. I em va respondre: «Perquè Faraday està completament superat». Aquell dia em vaig capficar pensant en què havia estudiat, doncs, aquell jove professor, què li havien ensenyat a la universitat sobre ciència.

La història de la ciència no té rendibilitat immediata: és inútil. Per contra, és la via que enllaça amb el món de les humanitats. Sortosament, a les universitats està creixent l'interès per la història de les ciències, de cada ciència. També el públic que anomenem *culte* s'interessa més i més per aquestes qüestions. Repasant catàlegs de col·leccions de llibres es descobreixen cada vegada més autors i més títols d'assajos sobre ciència, filosofia i història de les ciències.

La supressió de l'estudi del llatí a l'ensenyament mitjà, la nostra generació l'ha viscuda com una gran pèrdua: la qual, d'altra banda, no s'entén, perquè no se n'aprenia pas. En realitat, el mal no és que no hi hagi llatí en els plans d'estudi: el mal és que la substitució del llatí s'hagi fet tan malament. El multilingüisme, l'aprenentatge d'altres llengües —la francesa, l'anglesa, l'alemanya, la italiana— pot substituir el llatí amb avantatge. A més de formatiu, és un aprenentatge útil. Ara bé, així com no s'aprenia llatí tampoc no s'aprèn cap llengua dita «moderna».

Si hi ha un fracàs rotund en el nostre sistema educatiu, és el de l'ensenyament d'idiomes. A la Universitat estem acostumats

a rebre estudiants que porten deu anys estudiant anglès i tot el que en saben no els serveix ni per a llegir ni per a comunicar-se. Les famílies es gasten els diners en cursos especials, cursos a l'estranger, artefactes audiovisuals. Els resultats són penosos. La raó es troba en el conflicte de l'educació utilitarista.

Hi ha un minimalisme pedagògic que sosté que la llengua no és res més que un vehicle, un instrument de comunicació. Els continguts van per una banda i les formes per una altra. Si a això s'aplica el conductisme vulgar, tenim que l'aprenentatge d'una llengua es pretén fer des de la superfície vehicular, instrumental, sense entrar en el fons. Llavors, la llengua es venja d'aquesta superficialitat i no es deixa aprendre. És una qüestió de cultura, d'immersió. Aprendre una llengua no és una qüestió de «tècnica», sinó de «ciències humanes».

Per acabar, em referiré a la «globalització», per a observar que les nostres humanitats —vull dir les humanitats lligades a la llengua i a la cultura catalanes— corren més perill de convertir-se en «inútils» en un món en què la llengua anglesa i la cultura anglosaxona s'imposen de manera imparable. A la Universitat s'ha establert que és més útil publicar en anglès que en català. I encara més útil si publiques en anglès sobre un autor anglès. Tant és que el teu estudi sigui excel·lent, si és en català. O qui et citarà, si estudies Verdagué? Estudia un autor anglès qualsevol, per insignificant que sigui, i sortiràs al *Science Citation Index*.

Les humanitats, al nostre país, haurien de deixar d'estar a la defensiva. Si els qui decideixen sobre l'educació les volen posar damunt la taula com un gerro de flors o les volen arraconar al bagul de les coses inútils, encara hi ha l'opció de fer-les útils. És la meua.

CARLES MIRALLES: Moltes gràcies, senyor Torrents.

Pel que fa al meu text, el que vaig fer va ser provar d'aprofitar algunes idees, després d'haver estat pensant en el tema, dins del marc que ens havíem proposat tots nosaltres, i un cop llegits els treballs dels meus companys.

Aleshores, em va semblar d'una certa utilitat articular el

que tradicionalment s'havia considerat com el nucli de les humanitats, i ho vaig fer d'una manera que sospito que és clara, vull dir tradicionalment, vull dir tal com s'havia fet des del començament, des de la Il·lustració, oi?: vaig posar la filosofia i les llengües clàssiques a la base, perquè són les més universals; vaig articular l'arbre amb la llengua pròpia, amb la llengua de cada país, i a banda i banda de la llengua vaig posar la història i la literatura, és a dir, la literatura nacional i la història nacional. Després hi ha el problema de fins a quin punt aquesta història i aquesta literatura han de ser del tot nacionals, o han de ser també universals i nacionals, i després nosaltres també tenim uns problemes específics, que és que, on posem la llengua pròpia, no sabem quantes llengües hem de posar, i on posem la història i la literatura, tampoc no sabem exactament quantes llengües i quantes literatures, quantes literatures i quantes històries hem de posar.

Tampoc no s'ha formulat amb claredat en el nostre sistema educatiu —així ho entenc— si el passat amb el qual ens manté units la història és específicament o fonamentalment el passat nacional —per dir-ho d'alguna manera, hi ha gent que, de passat nacional, en té i gent que se l'ha de guanyar—, si és el passat nacional, o si és el record, la memòria de l'espècie a través dels seus fets, diguem-ne, exteriors, que constitueixen la base del coneixement històric o la base de la descripció històrica fins en aquest moment.

És clar que, al costat d'aquest esquema, s'articulen tota una sèrie de coneixements nous —nous en el seu moment, quan apareixen— que, d'alguna manera, s'interfereixen o interseccionen amb aquestes disciplines o bé en privilegien algunes, que per això són fonamentals, com ara la sociologia, l'antropologia, la psicologia...; algunes interseccionen amb coses de ciències, altres només amb coses de lletres, i després hi ha el que en diríem, tradicionalment, «les tècniques de les humanitats», que són les carreres tradicionalment burgeses: el dret..., com en el camp de les ciències, diguem-ne, la medicina, durant un temps ha estat el *pendant* del dret i, després, l'economia.

La meua pregunta, arribat al camp de l'ensenyament —és

una pregunta que és probablement poc compartida, però és una pregunta que jo penso que és pertinent—, és si en aquest món nostre dominat per les especialitats i on la fragmentació i la creació successiva de disciplines és un fet evident, no caldria que, en la formació —si és que la formació és un objectiu pedagògic, un objectiu de l'educació— que els nostres noucentistes anomenaven «la formació del ciutadà», hi entrés, o hi fos privilegiat, o es mirés d'aconseguir una base sòlida de tipus universal, en la mesura que, no solament els sabers concrets, sinó aquesta concepció més global, podria assegurar —ho sospito, en tinc la impressió— un fonament que, d'alguna manera, en les noves circumstàncies, jo personalment penso que la filosofia sola i, evidentment, les llengües clàssiques soles, ni la filosofia i les llengües clàssiques juntes, no poden proporcionar, o almenys no poden proporcionar com l'havien proporcionat en el model clàssic, en el model anterior.

Crec que l'educació i en general... ara no entenc només l'ensenyament, sinó l'educació a tots els seus nivells, entenc que els ciutadans tenen dret a educar-se tot al llarg de la seva vida, i fins i tot, si m'ho deixaven dir, pensaria que tenen l'obligació d'educar-se tot al llarg de la seva vida: crec que és molt important crear una recepció intel·ligent, una recepció crítica de la informació. I aquí és on jo, francament, no sabria decidir-me, o almenys plantejo la qüestió amb uns certs dubtes. No sé si les noves humanitats o les humanitats a l'antiga són més importants, o si han de ser preferides les unes o les altres a l'hora de fonamentar aquesta recepció intel·ligent i crítica de la informació: no vull tornar a dir el tòpic... Tenim una quantitat terrible d'informació: més que informació acaba sent soroll, i no sabem com endreçar-la, què fer-ne, potser perquè no tenim el cap ben endreçat, potser perquè no hi ha manera d'endreçar el nostre cap en aquest moment. És una cosa que hauríem de saber.

Per a endreçar-lo, aniria bé tornar al nucli de les humanitats, o aniria bé passar d'aquest nucli de les humanitats i anar favorejant en cada moment aquelles disciplines que ens semblen que, procedents de les humanitats, estan més d'acord amb el

mercat o amb la societat, o amb l'estat de la cultura, o ho diguem com ho diguem?

Miren, els humanistes del Renaixement que retreia Torrents tenien uns coneixements antics, tenien uns coneixements tradicionals, i, enfront d'un món en transformació, van saber aplicar-los. Perfecte. Però la meua pregunta es podria articular sobre els sofistes de l'antiga Grècia, que anirien una mica pel camí de la retòrica que deia Marc Mayer: aquests no volien saber la veritat: el que volien era aplicar allò que sabien; el domini, el poder, l'èxit.

La meua pregunta és: aquests humanistes, aquests sofistes van generar noves disciplines humanistes, van generar més saber, i ho van fer perquè estaven formats —això no hi haurà manera de negar-ho— en les antigues humanitats. En el moment que es trenca el cordó amb les antigues humanitats i els nous són formats en les noves humanitats, el resultat és el mateix? Ho formulo com una pregunta.

64

No sé per què exactament, però tinc tendència a desconfiar de les exigències del mercat, del mercat que sigui, en aquest àmbit en concret, tot i que la meua pregunta següent és d'una gran desconfiança. És: qui ha de substituir el mercat i per què? Perquè, de fet, tota la nostra vida és menada, és dirigida pel mercat. Per què hem de sostreure això, l'intel·lectual, d'aquest context? Per què hauríem de fer-ho? Si ho haguéssim de fer, hauríem de caure en allò que sovint és un fantasma en aquest moment, en alguna cosa que potser evocaria el fonamental, l'universal, no el global —que és la forma moderna o la forma postmoderna en aquest moment d'anomenar d'una manera, diguem-ne, raonable, consentida, aquests extrems, oi?

I bé, això és el tema. L'únic que jo plantejava en aquest context era la possibilitat subtil que els més inútils no siguin a la llarga els més útils, i si educar en la inutilitat —aprofitant aquest contrast entre inutilitat, utilitat i pragmatisme, oi?— no fóra o no podria ser, a la llarga, una inversió. Tot això ho dic extremant, naturalment, la pregunta, però no em sembla una pregunta que no es pugui formular.

Abans d'obrir el torn de paraules, he de dir que he rebut una carta del senyor Ribas i Piera, president de la Secció de Ciències i Tecnologia, en la qual em comunica que no pot assistir a la sessió, però que agrairia que en fes arribar el contingut al Ple. Per tant, si m'ho permeten, els llegiré la carta íntegrament.

Diu, el senyor Ribas i Piera:

«Distingit amic,

»Tot i que no podré assistir avui al Debat sobre Humanitats —i potser precisament per això—, he llegit amb deteniment i interès els papers que m'heu enviat amb el vostre comentari.

»Estic molt d'acord tant amb les posicions que en diré «unitàries» o «d'aproximació» com també amb la vostra constant referència al «nucli dur» de les humanitats separades: però —i sense cap afany de restar, sinó d'afegir— crec que l'Institut, a l'hora de fer anàlisis culturals, no té present la creació artística (malgrat que d'aquí a pocs dies el doctor Fonthona presentarà el report IEC sobre art).

»De l'art i del procés cultural de la creació artística, els documents circulats no en parlen.

»Al costat de la línia «humanística» i de la «científica», i si hom vol també la «tecnològica», hi ha una via artística, peculiar i diferent perquè té altres objectius, dels quals tothom disfruta i dels quals totes les cultures s'enorgulleixen.

»Per posar un exemple concret i viscut, les escoles superiors d'arquitectura catalanes tenen càtedres de «ciència dura», com les de Matemàtiques i de Física, i encara no fa massa anys els futurs arquitectes estudiaven com a iniciació universitària química, geologia i fins i tot biologia; al costat de les càtedres d'Estètica i d'Història de l'Art, i com a opcionals s'ensenyava encara l'economia aplicada i la sociologia urbana. Desconec la composició dels estudis a la Facultat de Belles Arts, però m'imagino que s'hi deuen donar situacions semblants.

»Crec que és un exemple de síntesi com el que, alguns, en el debat reclamen i també un fet diferencial que no caldria deixar de considerar a l'hora del debat que tan encertadament l'IEC ha proposat i —a part— a l'hora de pensar el futur de l'IEC.

»Gràcies per la vostra atenció, i m'agradaria que el que he expressat incidís d'alguna manera, ni que fos com a informació afegida, en el curs del debat.

»Manuel Ribas i Piera.

»de la Secció de Ciències i Tecnologia»

Com hem pogut sentir, el senyor Ribas i Piera planteja un fet que potser no havíem tingut en compte —o potser sí que ho havíem fet, si més no parcialment—: diu que, al costat de la via científica i de la via humanística, hauríem hagut de plantejar el que ell anomena «la via artística».

Jo, francament, pensava que, de fet, aquí hi ha gent que estima les paraules fins a convertir-les en material de creació; però la meua idea era que la via humanística, per dir-ho d'alguna manera, contenia la via artística. Tanmateix, sospito que hem de reconèixer que, en general, no hem prestat prou atenció a la via artística en qüestió.

Començant, doncs, amb els torns de paraules, en primer lloc intervirà el senyor Salvador Reguant, membre de la Secció de Ciències i Tecnologia.

66

SALVADOR REGUANT: Bé, sóc una mica vell i, per tant, hi ha coses de les que s'han dit aquí que no entenc. La primera és que encara que s'afirmi que no hi ha cap separació, que no hi ha cap salt entre la gent de lletres i la gent de ciències —per no dir-ho amb el terme *humanitats*, que jo no acabo de saber ben bé què són—, realment sí que hi ha una diferència.

Cada grup de ciències, o cada grup de coneixements, deforma la persona, no en el sentit pejoratiu de la paraula *deformar*, sinó que li dóna una forma especial, i, per tant, el senyor Ricard Torrents ha dit unes coses en una perspectiva que a mi se'm fa molt difícil d'entendre, mentre que comprenc molt bé la perspectiva en la qual s'ha col·locat el senyor David Jou.

Crec, fins i tot, que, en molts aspectes, cada vegada hi ha més separació; perquè encara que el mètode de la filologia o el de la història puguin assemblar-se als procediments usats per la ciència, hi ha altres elements que els en separen. L'actitud de

fons, la manera com es plantejen els temes, el que acompanya l'estudi mateix de la història, per exemple: mètode d'estudi, professors, etc., fan molt difícil que no hi hagi una certa deformació —entenen la paraula *deformació*, com he dit, no pejorativament, sinó una manera de conformar les persones.

Ara, a part d'això, volia fer referència a una altra cosa. Aquí s'ha dit molt que ara, en els nous plans d'estudi, es va eliminant el que es considera que no és útil. Jo tinc la impressió que això és al revés. Almenys, els resultats són al revés. Recordo aquelles coses de quan jo era petit, que sentia dir als pares, fins i tot els que no havien anat mai a estudi: «Vull que el nen vagi a estudi, que sàpiga "las cuatro reglas y escribir una carta".»

Doncs bé, ara ens arriben nois i noies a la universitat que no saben les quatre regles i no saben escriure una carta. Per tant, potser el que no fem és ensenyar coses útils. Jo veig que estudien moltes matèries, que els estudiants de batxillerat van bojos, i, d'allò que han estudiat, després, no en saben gran cosa. Aquí mateix, el senyor Marc Mayer ha dit això: que fer exàmens només pel sistema de tests no permet que hi hagi expressió, i jo trobo que la gent no s'expressa, i Déu nos en guard que se t'ocorri dir a un alumne si vol que l'examinis oralment, perquè té un autèntic trauma: es torna groc, verd, blanc, és a dir que no sap dir de paraula allò que hem de suposar que sap.

Per tant, a mi em sembla que potser hauríem de caminar més aviat cap a aconseguir que els ensenyaments i els plans d'estudi anessin a favor de coses útils, perquè les coses útils són que la persona s'expressi, que la persona sàpiga què pensa i que ho sàpiga dir, i potser aquestes coses excessivament informatives que ara s'estudien, amb matèries estranyíssimes que semblen pretendre que la gent sàpiga de tot, no és el millor sistema.

CARLES MIRALLES: Gràcies al senyor Reguant per la seva puntuació.

A continuació té la paraula el senyor Josep González-Agàpito, membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials.

JOSEP GÓZMINEZ-AÇARRO: Cràtics.

Penso que el debat que s'ha iniciat, segurament, donaria per a moltes hores; perquè, a més, jo plantejaria que hauríem de començar per aclarir fins i tot conceptes; perquè estem fent servir en un lloc comú *humanitats* i *humanisme*, quan això vol dir coses diferents per a la gent. No solament per als que som aquí, sinó en general. I això no és un simple joc de paraules, sinó que el famós debat promogut per una col·líssima ministra d'Educació que hem tingut recentment, patia d'això: que, realment, per a la ministra, això, era una cosa; i per a bona part dels qui escolhaven, en resultava una altra.

Per tant, penso que, primer, el que hauríem d'aclarir és realment què és el que volen dir per *humanitats*; perquè, si no parlem d'educació i de què s'ha de fer i quan es vol educar —que, per tant, vol dir 'influir', 'condicionar', 'programar' una persona—, cal saber on anem a parar; i això hauria de quedar clar. Això per una banda.

També voldria dir que penso que ens hauríem de posar un pas entre i adonar-nos que el que vivim com un fet de crisi és perquè també nosaltres estem en una profundíssima crisi, com estaven aquella gent del Renaixement; el que passa és que nosaltres ja hi hem posat nom i vivim immersos en una transició; que sabem perfectament que el que tenim entre no ens va bé; però no sabem què és el que hem de fer ni on anem.

I per això justament hi ha una crisi de l'humanisme i de les humanitats, però també hi ha una crisi de l'educació per aquesta mateixa raó. Quan una societat es comença a plantejar a fons problemes com ara com s'ha d'educar i què són les humanitats, o es comença a preocupar, per exemple, per aspectes de l'educació moral o cívica, vol dir que hi ha crisi al darrere.

Per tant, hauríem de tenir en compte aquest problema. Aquesta conceptualització. Hauríem de tenir en compte fins i tot per a adonar-nos... per a tenir una actitud més plàstica davant d'aquesta situació.

També voldria insistir que aquesta situació no solament es pot reduir a uns aspectes concrets de què sovint parlem, sinó que,

realment, estem davant d'un problema complex, molt complex. Per exemple, la idea que tenim d'humanitats, d'humanisme, cal que la fixem i la plantejem bé, perquè tots sabem que, d'aquí a una dècada, com a mínim el vint-i-cinc per cent de la població d'aquest país tindrà unes coordenades mentals —no dic «culturals»—, mentals i culturals, que estaran allunyadíssimes d'allò que en diem *humanisme*. Per tant, també hem de pensar què fem amb aquest bagatge, i fins i tot hem de pensar que quan parlem d'educar en l'europeisme... La Comissió Europea va nomenar una àmplia comissió d'experts que van elaborar l'anomenat «llibre verd» que havia de vetllar per quins són els fonaments en què basar una educació europeïsta. Enlloc d'aquest llibre verd no són capaços de dir en què consisteix fer una educació europeïsta o europea, perquè el problema és realment fixar això.

Tots podem parlar de les coses que ens han d'unir, etc., però quin és el lloc on hem d'anar? Penso que —i permeteu-me la deformació professional—, com que estem en aquesta crisi i aquesta transició, no advertim el registre del problema... i que és una crisi que, fins i tot, com el doctor Torrents ha dit, doncs, si durant el Renaixement teníem la impremta, ara tenim el que tots sabem, que és des d'Internet fins a tot el complex d'informació connexa. Però aquesta barreja es produeix. Penso que, per a aclarir-ho, hauríem de veure que és un problema d'educació, s'haurien de tenir en compte tres nivells: un nivell més baix, que és el de traslladar l'herència científica, d'utilitats, de destreses, de coneixements, és a dir, des del càlcul al que es vulgui, fins i tot les mateixes ciències com a tals, que és el que anem fent créixer des del mateix esdevenir de la humanitat. Això seria el nivell més baix, i tothom hi està d'acord, és a dir, tothom està d'acord que hem d'ensenyar càlcul, per exemple, i ningú no té cap problema sobre com és el càlcul ni com s'ha de fer una suma.

El nivell es complica quan pugem un nivell més —i aquí ja comença a entrar el tema que amaguem sota la paraula *humanisme*—, a un segon nivell relatiu a aquelles pautes personals, socials, culturals —i «culturals» en sentit antropològic—, de les quals hem de dotar necessàriament l'educació perquè les perso-

nes puguin viure en societat i fins i tot perquè no siguin uns desarrelats socials. Perquè, fins i tot la gent que es rebel·la contra un sistema educatiu, en el fons l'accepten ni que sigui de manera negativa, ni que sigui per a protestar. Això, que ho hauríem de tenir molt en compte —i aquí hi ha una bona part dels valors de què parlem avui—, és absolutament canviant en les cultures, és a dir, els valors que es defensen a *El courit* o *La república*, doncs no són vigents ara segurament; però ni els d'ara d'aquí són valors vigents a la Xina.

Per tant, en aquest segon nivell és on es mou això, i el nivell primigeni, el nivell més important, el que hauria de ser sagrat, intocable i inviolable, és el que s'adreça a desenvolupar la persona, és a dir, a afavorir aquest desenvolupament de dintre a fora, i que cada cultura hi ha posat el vestit d'aquest segon nivell de què jo parlava, el que li ha sigut escaiant, i la nostra, l'europea, li ha posat el que avui estem discutint.

Això, no ho hauríem de perdre de vista si és que realment volem avançar cap aquí, i per a fer-nos veure que es tracta d'un problema de segon nivell, i, per tant, no es tracta tant de la forma sinó del que hi ha darrere de la forma: el vestit amb què donem forma a aquell primer nivell sagrat, inviolable, etc. I per això no ens hauria de preocupar tant si és el llatí el que no cal, sinó el que realment hi ha darrere d'això, que és el que no hem de poder tocar o el que hem d'afavorir, i potser llavors ens començaríem a entendre; perquè, si no —com deia el Marc Mayer—, ens assalten les nostàlgies i potser estem defensant una cosa... —perquè ja sabem que el problema d'una reforma educativa es convèncer els professors i els mestres que l'escola a què van anar ells no era la millor del món. Aquest és l'autèntic problema: fer una revolució interior.

Per tant, això és el que jo plantejo que hauríem de mirar, i per a fer-nos veure fins i tot que aquest segon nivell on es mou la humanitat i l'humanisme potser té nous vestits... O és que l'ecologia no és l'autèntic humanisme del nostre temps? L'ecologia no té els valors profundíssims d'humanisme i, en canvi, té un vestit que no té res a veure amb el llatí ni amb altres coses. O és que, per exemple, en la resposta social —i acabo— de les ONG no hi ha

actituds autènticament i profundament humanistes dels nostres joves, malgrat que no hagin fet llatí? I potser hauríem de recordar que un enorme humanista, com ho va ser Leonardo, deia que ell no era latinista —si volen una traducció dolenta de l'italià—, enfront dels que havien anat a aprendre una cultura llatina a una escola *comme il faut*, i no hi ha dubte que avui tots creiem que Leonardo era un humanista.

Gràcies.

CARLES MIRALLES: Moltes gràcies al senyor González-Agàpito per la seva extensa aportació.

El senyor Manuel Mundó, vicepresident de la Secció Històrico-Arqueològica, pot fer la seva intervenció.

MANUEL MUNDÓ: Estic impressionat pel que han anat dient els ponents, i, naturalment, no hi cap una crítica de fons: ha estat un gust d'escoltar-ho tal com ho heu expressat. Evidentment, però, hi ha uns aspectes que em semblen molt importants i que em permeto glossar, o fins desglossar.

No repetiré algunes coses de les que ha dit el senyor González-Agàpito ara mateix —perquè hi estic d'acord—, però que potser no havien estat del tot considerades en les vostres ponències, i que s'han tenir en compte pel que fa a la cultura humanística integral que estem postulant.

N'hi ha una que m'ha plagut molt haver sentit, que també coincideix, tant amb el senyor Torrents com amb el senyor Miralles: és la referència a l'humanisme del Renaixement, que es van trobar amb un problema similar al nostre, és a dir, amb un canvi total de la societat, que passava d'uns esquemes aparentment obsolets a uns de nous, i que se'n van sortir. Si, doncs, són admirables els homes del Renaixement pel fet que, amb els coneixements molt profunds del passat que tenien, van saber renovar-se, renèixer, ara també, em sembla a mi, a nosaltres, que som de vegades obsolets, a la nostra edat de gent força gran, ens toca renovar-nos, renèixer.

Com aquells homes, no sols del segle XV, sinó també d'al-

tres renaixements haguts en la història, com el carolingi, en certa manera, ara estem passant una crisi d'identitat. Però, malgrat tot, segurament també, com ells, aprofundint el coneixement del passat, trobarem la manera millor d'assimilar nous coneixements, de descobrir-ne camps nous, d'assimilar també unes «noves humanitats» que ara apareixen, com deien els senyors Mayer i Torrents, i de calibrar-ne el valor que aquests camps nous tinguin per al futur dels humans. Fins i tot no obtindrem el coneixement humanístic necessari per a aprofundir en qualsevol ciència pesant i en qualsevol de les tècniques, les seves auxiliars.

A propòsit del terme *coneixement humanístic*, l'utilitzo perquè s'accepta com un convencionalisme que no fereix ningú. Però, al mateix temps, perquè indica que hi ha ciències del coneixement de l'home que en consideren específicament circumstàncies no físiques que afecten la seva persona, la seva memòria històrica transmesa pel record des de l'antiguitat; i que abracen els actuals problemes de consciència o interns de l'esperit: ciències que reflexionen sobre el món actual i la seva prospecció de futur; ciències que inclouen l'home sencer, tota la societat mundial i fins i tot l'Univers que ens envolta.

Hi ha un segon aspecte que també em plauria accentuar, i és que l'ensenyament no sigui només pragmàtic —que també cal, evidentment!—, sinó que sigui fonamentat en un coneixement, no només utilitarista, d'aquelles «ciències humanístiques». Això suposa uns coneixements sòlids de la nostra història particular i de la universal, que, partint del nostre entorn, per cercles concèntrics, se'n va allunyant i que enclou tota la humanitat: uns coneixements sòlids també de la pròpia llengua i de les que l'envolten, i, si és possible, de les que han conviscut entre nosaltres: calen coneixements, també concèntrics, de literatura, de la nostra i de la universal: com, encara, cal conèixer igualment les arts en la mateixa proporció globalitzadora. És a dir, cal intentar una síntesi àmplia de coneixements de tots els elements que conformen la cultura pròpia, així com els de totes aquelles cultures que poden enriquir la sensibilitat i els sentiments humans de la pròpia nació.

No sé si s'hauran escoltat gaire aquestes paraules: però hi

ha una sensibilitat, uns sentiments humans que són els que permeten aprofundir en el coneixement, sigui per reflexió, sigui per necessitat o sigui per gust, i que van molt més enllà d'allò en què cadascú està racionalment especialitzat, però potser massa fredament reclos. És la formació en els sentiments humans que duu a l'equilibri necessari per a realitzar-nos plenament i per a ajudar els altres a esdevenir persones també plenament conscients.

I vine al tercer aspecte, que és la interdisciplinarietat transversal, tractada ja pels senyors Jou i Miralles, que en diu «intersecció». Un estudiós no pot ser un veritable científic —tant en el camp de les ciències d'humanitats o de lletres, com de ciències dites «pures» o «dures» i tècniques d'experimentació— si no coneix una colla d'altres disciplines, fins i tot entre les ciències del mateix grup. Situant-me en uns camps que conec una mica, puc posar exemples concrets que ho il·lustren.

Un arqueòleg, amb mètode específic, si no coneix la formació orgànica i física dels materials d'un jaciment, no pot avançar en la investigació profunda que duu a l'aproximació vers el veritable significat històric d'aquell jaciment.

Un historiador conscient no pot comprendre la vida de les poblacions en qualsevol període passat si no coneix l'estadística matemàtica, que li permetrà valorar l'avenç de la producció agrícola o industrial, així com el grau d'expansió comercial.

En alguns períodes de les meves recerques històriques he necessitat d'estudiar una mica el carboni-14. Hom em volia convèncer que, amb el càlcul de la seva desintegració, seria possible datar, per exemple, relíquies antigues molt venerades. Vaig refusar-ho per dues raons: el comptador de Geiger o el més sofisticat dels aparells no podia donar el nom de la persona que havia arrossegat aquells ossos durant la seva vida mortal; i ho refusava també perquè, en aquell moment, encara era necessari destruir una part de la relíquia per a reduir-la a cendra.

També he refusat públicament d'aplicar el càlcul del carboni-14 per a datar manuscrits de paper, de pergamió o de la matèria que fos: l'ull paleogràfic i l'anàlisi comparativa de les formes de les lletres cenceix molt més la data probable que no pas els

120-150 anys que podria precisar l'anàlisi del carboni enriquit. En canvi, l'anàlisi química de les tintes i l'espectrogràfic dels colors sí que han estat profitosos per a datar i localitzar algun manuscrit antic molt important.

Alguns investigadors de la NASA, junt amb uns investigadors dels laboratoris del Museu Britànic i uns de suïssos, van fer un ridícul increïble en voler aplicar el mètode del carboni-14 per a datar l'anomenat *sudari de Torí*: sense pensar que una relíquia, un objecte de matèria orgànica qualsevol, un cop tret del seu context primigeni, va adquirint nou carboni per l'acumulació de matèries orgàniques que en distorsionen l'anàlisi. És un exemple de com no s'ha d'oblidar o menystenir allò que han establert científics d'altres camps, a partir d'anàlisis més precises i amb investigacions d'historiadors i arqueòlegs sense prejudicis.

Historiadors seriosos ja han vist la importància de les anàlisis del DNA: tot i que la intueixo, per la meua edat no tinc temps de posar-me'n al dia i d'estudiar-ne els resultats útils per a la recerca en història humana.

És, doncs, essencial la interdisciplinarietat per al veritable humanista en l'especialitat científica que sigui.

Un darrer apunt seria una petita ampliació del que m'ha semblat que deia el senyor Torrents entorn de la teologia. Aquesta, com la seva etimologia grega indica, és reflexionar, filosofar entorn de l'Ésser suprem, que rep el nom de *Déu*. Diria que aquesta reflexió és necessària, en la forma de religió que sigui, per a la correcta formació humana. I si algú creu que la teologia avui dia ja no es considera entre els coneixements útils, li diria que l'home no viu només de les coses que aparentment ho són.

Si, a tot això, hi afegim que, per a comunicar la nostra història interior, el nostre *verbum mentis*, als altres cal, de totes totes, saber-se expressar. Com deia el senyor Mayer, és una qualitat que no és de lletres o de ciències, sinó necessària per a tothom que tingui el deure o la voluntat de comunicar el seu pensament. És necessari comunicar no sols allò que creiem ésser el *verum*, sinó que cal presentar-ho com a *aptum*.

I és bo acceptar que, a més de l'anglès útil —diuen «im-

prescindible»— per als que volen fer conèixer el resultat de llurs recerques en ciències i tecnologia, és també bo de reconèixer que membres del nostre Institut, excel·lents en ciències humanístiques, han estat llegits en les obres escrites en català i reconeguts arreu per especialistes de qualsevol altra cultura. Només cal pensar en Josep Puig i Cadafalch, Lluís Nicolau d'Olwer, Pere Bosch i Gimpera, Ramon d'Abadal i Miquel Batllori.

Per acabar, i en el cas, perillós, que es volgués imposar a Catalunya un currículum humanístic que no correspongués al nostre *verum*, al que creiem aproximació a la nostra versió històrica, lingüística, cultural, social i fins econòmica de Catalunya, la nostra preocupació, el nostre esforç haurà d'ésser de presentar aquest *verum* tan *aptum* com sigui possible, de la manera més creïblement sòlida.

Aquesta meua intervenció, ara enriquida, pot semblar una mica espiritualista; però, em sembla que l'humanisme més profund dins de la cultura occidental, especialment la mediterrània, s'ha configurat en un món mediterrani, amb les seves arrels hebrees, hel·lenístiques i llatines, barrejades en un pensament cristià, del qual, per molt que es faci, no es pot prescindir.

CARLES MIRALLES: Gràcies, senyor Mundó.

El senyor Pere Lluís, membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, té la paraula per a fer la seva intervenció.

PERE LLUÍS FONTE: Voldria fer, de manera telegràfica, unes quantes remarques, cinc, potser aparentment inconnexes, però que en el meu cap estan lligades.

Primera. Quan parlem de «crisi de les humanitats», ens solem referir, més que a les humanitats en elles mateixes, a la seva presència en l'educació de tots els ciutadans o de l'elit que té estudis universitaris o almenys secundaris —que, de fet, ja no és una elit.

Segona. Veig la crisi de les humanitats associada a la crisi de la cultura general, i associades totes dues al prestigi d'una especialització prematura, sovint envoltada d'una ignorància en-

clopèdica, que pot produir efectes entre grotescos i divertits, com en el cas d'aquell flamant degà que, en un discurs bastant formal, es va referir a la «lei de Talion» com si es tractés del darrer sociò-leg americà (volia dir, naturalment, la «lei del talió»!).

Tercera. Estic d'acord que la distinció entre lletres i ciències és obsoleta des de més d'un punt de vista. Entre altres raons, perquè ha entrat en crisi una certa ideologia utilitarista que no valora les humanitats ni la cultura general, i perquè comença a aflorar una altra idea d'utilitat (que li hauria anat bé al flamant degà per a estalviar-se de fer el ridícul), aplicable fins i tot a aquests aspectes de la cultura.

El senyor Ricard Torrents hi afegeix una altra raó: que el mètode científic cobreix tot l'àmbit de les humanitats. Això, fins a un cert punt, és veritat; però hi veig l'inconvenient, en aquest llenguatge, d'haver de separar de les humanitats tot el que és creació filosòfica, literària o artística —que, òbviament, no es regeix pel mètode científic— i d'haver de limitar-les al simple estudi d'aquestes formes de creació —estudi que sí que pot ser qualificat de «científic». D'altra banda, si penséssim en l'objecte de les diverses disciplines, no hauríem de diferenciar dos àmbits sinó quatre o cinc: humanitats, ciències socials o humanes —que no s'han de confondre amb les humanitats i que em sembla desorientador qualificar de «noves humanitats» o «humanitats modernes»—, ciències de la vida i de la salut, ciències matemàtiques i de la matèria i enginyeries o tecnologies. Les humanitats se situen en un extrem del ventall; no són simplement «una altra de les ciències», com si les ciències fossin un tot homogeni.

Les altres dues observacions, les faig en forma de preguntes, i aportaré algun element de resposta.

Quarta. Com es pot pensar l'encaix entre les humanitats i tota aquesta gamma de ciències —simplificant: les ciències dures i aquesta zona intermèdia que són les ciències humanes o socials—? Dit altrament: com es pot pensar l'encaix entre allò que un llibre famós anomenava «les dues cultures»? Em sembla que no n'hi ha prou amb el discurs de la «complementarietat» ni amb el de la «permeabilitat». Penso que la cultura humanística, i només aques-

ta, pot fer de mare global i dibuixar el lloc per a la cultura científica-tecnològica, en la mesura que aquesta és el resultat d'activitats fetes *per l'home i per a l'home*.

Cinquena. Què comporta la reivindicació de les humanitats? Penseu que va lligada a les cinc coses següents —encara que puguin semblar cinc causes perdudes—:

a) Al domini de la llengua pròpia (i dono per descomptat que, de llengua pròpia, només en tenim una: que som monolingües, per més que hàgim de ser poliglots).

b) Al coneixement del llatí. I no per la raó que se sol esgrimir, que afavoreix l'esperit analític —perquè l'esperit analític pot ser afavorit per qualsevol disciplina ben ensenyada—, sinó per altres raons, com és ara: que és bo no perdre les arrels (els romans, per a nosaltres, no són com els egipcis); que el llatí és la font de les llengües romàniques i, entre aquestes, de la nostra; que conèixer el llatí dóna un pòsit sapiencial molt important (no és igual conèixer algunes dotzenes de sentències llatines més o menys proverbials que no conèixer-les); que dóna accés directe a divuit segles de pensament filosòfic, teològic i científic —des de Llucreci fins a Newton.

c) A la lectura dels clàssics, no només grecs i llatins, sinó també moderns, sense oblidar la Bíblia.

d) A la filosofia, que és el lloc natural de la reflexió sobre les grans qüestions humanes, de l'exercici de l'esperit crític i de la formulació de les preguntes radicals.

e) A la història general de la cultura, perquè em sembla que aquest és l'únic mitjà actual per a recuperar un bon coixí de cultura general. I quan dic «història general de la cultura», vull dir una història de la cultura en el marc d'una història global que practiqui sistemàticament la transversalitat cultural, és a dir, que sigui alhora història de la filosofia, de la ciència, de la religió, de la literatura, de l'art i de la música.

Moltes gràcies.

CARLES MIRALLES: Gràcies al senyor Lluís Font per la seva intervenció, tan precisa.

Té la paraula el senyor Ramon Parés, membre de la Secció de Ciències Biològiques.

RAMON PARÉS: Per una banda, trobo malament la devaluació del paquet d'humanitats —incloent-hi la religió—, tant en l'educació com en l'ensenyament superior.

D'una altra, crec que avui dia no hi ha gaire diferència en el mètode de treball utilitzat en la recerca en molts camps de lletres respecte al que s'utilitza en altres de ciències.

A part això, crec que el fenomen de les dues cultures subsisteix especialment encobert per un vernís científic que va bé a quasi tot. Precisament, amb David Jou i Salvador Reguant, que ha intervingut abans, tenim l'experiència de sis anys d'intent continuat de difondre ciència en un ambient intel·lectual fonamentalment literari o, si es vol, d'humanitats. Em refereixo a l'experiència de la Comissió per a l'Estímul de la Cultura Científica, en què tant ens esforçarem amb un optimisme cec.

Creo que no podem amagar una certa frustració: perquè, malgrat l'interès de tothom, l'excel·lent receptivitat d'uns i altres, al cap i a la fi tot ha quedat igual. Els que allà volíem difondre ciència hem après algunes coses d'humanitats. Però els humanistes han après molt poques coses de la ciència, a part d'il·lustrar-se puntualment en un aspecte o altre, sobretot de les darreres novetats.

Hi ha una formació bàsica sobre la ciència generalment massa superficial per a abordar una discussió positiva en grans temes en els quals el pensament científic està realment implicat. El científic ha tractat camps que coneix bé, que són aquells als quals ha dedicat més esforços intel·lectuals, d'una manera diferent a com ho ha fet l'humanista, sovint sense ni adonar-se'n.

La ciència és com una part concreta de la natura que creix i canvia d'una manera imprevisible, i no se sap quan i on es pot acabar com a procés. En l'humanista, és com si tot el que sabem de la natura fos una part de la cultura que resulta de l'aplicació d'una actitud intel·lectual innovadora i uns mètodes relativament peculiars, que evidentment, serveixen també per a progressar en

humanitats. És potser allò que s'amaga en la cèlebre exclamació de Niels Bohr: «No és que nosaltres experimentem amb la natura: és la natura que experimenta amb nosaltres». Si més no, aquest plantejament permet entrellucar quelcom que hi pot haver al fons de la qüestió.

La ciència és un salt en l'evolució cultural que encara s'està fent: és com un text encara escrit amb l'alfabet i la gramàtica d'una altra llengua. Les ciències anomenades «dures» en són una transició, però llur transgressió amb la cultura tradicional sembla quasi impossible.

CARLES MIRALLES: Gràcies al senyor Parés per la seva concisió.

El senyor Joan A. Argenter, president al Secció Filològica, té la paraula.

JOAN A. ARGENTER: La intervenció del doctor Jou, que ha sabut relacionar ciència i humanitats, em fa pensar que cal aclarir, en primer lloc, de què parlem: si allò que entenem que és en crisi és el concepte de les humanitats o de la ciència, si és en crisi el conreu de les humanitats o de la ciència, si és en crisi l'ensenyament de les humanitats o de la ciència, o, en fi, si és en crisi això que el senyor Torrents ha anomenat «l'educació». M'hauria agradat veure aclarida aquesta qüestió al llarg del debat, a fi de centrar-nos-hi específicament, tot i que sembla que el debat ha tombat més cap a la banda de l'educació, oi?

Estic d'acord amb el problema de la distància —o proximitat— entre ciències i humanitats que ha plantejat el doctor Jou: aquest problema queda superat en la mesura que s'accepta que totes dues són activitats que es guien pel mètode racional i pel mètode científic. Tot i així, crec que aquesta afirmació, que és relativament nova dins el camp de les humanitats, en algunes branques de les humanitats pot arribar a crear un efecte òptic bastant distorsionador.

Encara em preocupa més saber de què parlem quan parlem de les «noves humanitats». Si volen que els digui la veritat, em fa tremolar, això. Parlem d'unes romanalles?, d'allò que

ha restat d'un naufragi? Parlem d'un objecte coherent que ha emergit darrerament com a efecte de la intervenció humana sobre l'administració o l'organització dels sabers a la universitat? Es tracta d'una actitud paral·lela a la de les velles humanitats, però adequada als nostres temps? No ho aralbo de veure clar, no.

En qualsevol cas, estic d'acord també amb un dels punts que ha sortit en les ponències, sobre la necessitat de superar aquesta dicotomia a través d'això que s'ha anomenat «la transversalitat». En definitiva, per mi, la transversalitat és opstar entre dues possibilitats, que són: creure que allò que existeix són disciplines, i el que cal és ser disciplinat, i seguir-les, seguir-ne els costums, o bé creure que allò que existeix són problemes, i el que cal és intentar entendre'ls i, eventualment, resoldre'ls o posar-hi remei. En aquest sentit, és més important definir un objecte de recerca que no pas ateur-se a un paradigma, tot i que a l'hora de viure cada dia és molt més útil la segona opció: és evident.

També m'ha semblat molt pertinent la referència que s'ha fet als mitjans de comunicació, i al fet de si aquests mitjans realment ens envien informació o ens fan viure en un món de soroll. Crec que aquí hi ha una greu contradicció, i és una cosa important que potser els humanistes d'avui haurien de saber atacar: és el problema que, malgrat que sembli que hi ha molt de soroll, al mateix temps sembla que hi ha un missatge únic: però això no tindria gaire importància si no fos pel fet que aquest missatge fa forat, que aquest instrument dels mitjans de comunicació ens condiciona fins a un punt que no ens podem imaginar. Condiciona la nostra manera de viure, la nostra manera de sentir i la nostra manera de pensar en coses que aparentment ens passen per alt: aquest és el problema: que ens passen per alt. Per exemple, avui en dia el terme *nacionalista*, en un debat televisiu en què hi hagi persones de diversos partits polítics, pot tenir unes connotacions molt diferents: però el que és pitjor és que tothom ha arribat a creure que existeixen uns partits que són nacionalistes i uns altres partits que no ho són —quan el meu parer és bastant diferent

d'aquest. Però, això, és molt fàcil que fins i tot persones que han fet una carrera ho arribin a entendre així.

Els mitjans de comunicació, recentment, i arran de les eleccions al Parlament de Catalunya, han fet córrer —bé, almenys un mitjà de comunicació determinat—... *El País* ha fet córrer l'expressió «el model base» aplicat a un eventual pacte entre Convergència i Unió i Esquerra Republicana de Catalunya, i, això, no he vist que ningú ho hagi contestat: però, si es repeteix força, em sembla que pot ser una manera d'estigmatitzar la futura evolució política d'aquest país, i d'estigmatitzar-la no d'una manera explícita, sinó per mitjà d'una alienació dels ciutadans a través dels mitjans de comunicació.

Crec que és necessària una crítica, tant del supòsit que l'activitat científica, com l'activitat humanística i com l'activitat dels mitjans de comunicació poden arribar a compartir una crítica de les ideologies que subjeuen a tot això, de les ideologies que subjeuen als mots que nosaltres utilitzem contínuament en els nostres discursos, i fins i tot avui aquí, quan parlem de la «globalització» o «mundialització», per exemple, que és la versió moderna del mercat. Això és veritat, no diré pas que no ho sigui; però, és clar, quan es parla de la globalització no solament es designa objectivament un fenomen, sinó que es presenta el fenomen d'una determinada manera, que sempre és d'una manera positiva i a la qual un s'hi ha d'adherir instantàniament, quan en realitat s'està amagant un problema greu de marginació i exclusió social, per exemple.

Bé, aquestes són algunes de les observacions que volia fer. Des d'un punt de vista pràctic, m'interessa també el problema que ha suscitat el doctor Jou, i que han suscitat altres membres de l'HEC, sobre la repercussió de determinats punts de vista en l'avaluació dels currículums dels professors universitaris: el pes de determinats criteris, elaborats en general des del punt de vista de les ciències i que deixen al marge una de les coses que el senyor Torrents i el senyor Lluís Font i molts d'altres han considerat fonamental i que és tot l'aspecte de les humanitats lligat al que és la vida nacional. I no ho dic pas perquè m'afecti personalment

—que no és el cas o no l'és en la mateixa mesura que afecta d'altres col·legues—, sinó perquè potser hi tenim alguna responsabilitat moral, tot i que no la tinguéssim des d'un punt de vista administratiu.

Gràcies.

CARLES MIRALLES: Moltes gràcies, senyor Argenter per la seva aportació.

A continuació intervindrà la senyora Mercè Durfort, presidenta de la Secció de Ciències Biològiques.

MERCÈ DURFORT: Potser estic en crisi, i això es notarà en algunes reflexions que penso fer.

Voldria assenyalar que estic bastant en contra de l'actual sistema educatiu, entenent per *sistema educatiu* el que es fa a l'ensenyament secundari i més bàsic, i també a l'universitari.

Voldria assenyalar que, si bé és cert que les humanitats estan molt marginades —i a través de la premsa i a través dels col·loquis ens hem pogut apropar a aquesta problemàtica—, també voldria deixar constància que les ciències també han quedat molt mal parades, encara que els professors no se n'han queixat excessivament; però em poden creure: el sistema actualment vigent està molt mal dissenyat.

S'ha volgut donar una interdisciplinarietat, però molt mal enfocada, i això portarà problemes molts greus. Només cal anar a simposis i a jornades de trobades de professors de ciències per a poder copsar aquesta gran problemàtica.

A part d'això, voldria assenyalar que aquí s'ha comentat que potser la història de la ciència podria ser una matèria que enllacés les humanitats amb les ciències; però haig de dir que, en l'àmbit universitari, són poques les universitats que gaudeixen d'aquest ensenyament: en alguns casos, és una assignatura optativa; en d'altres, és una assignatura obligatòria d'universitat que s'ha posat perquè la persona o les persones que han dissenyat un determinat pla d'estudis hi han estat interessades en un moment determinat, però que, en jubilar-se una de les persones que han

intervingut en aquests plans d'estudi, l'assignatura en qüestió —i ara parlo per la Facultat de Biologia— està condemnada a desaparèixer ben aviat, malgrat que tothom diu que s'ha de tenir un lligam entre humanitats i ciències. Malauradament, aquesta assignatura està en greu perill de desaparèixer en les poques facultats en què s'imparteix.

Per altra banda, voldria assenyalar que el que deia el senyor Torrents, en un moment determinat, en el sentit que, en moltes disciplines, quan s'introduïa una determinada temàtica hi havia una pinzellada històrica del tema en qüestió —sigui la zoologia, l'embriologia o el que sigui—: darrerament, aquesta pinzellada ha desaparegut totalment. Per què? Doncs, perquè els plans d'estudis, almenys en l'àmbit de les ciències, a la universitat estan molt mal dissenyats, i d'entrada estan encotillats per a donar molts coneixements en un període de temps molt curt. És a dir, carreres que tradicionalment tenien cinc anys, han estat reduïdes a quatre anys; i amb la gran quantitat de nous coneixements, no es pot encabir tot, i, evidentment, què és el que es treu?: el que es considera superflu. I, què és el que es considera superflu?: ens agradi o no, són justament els aspectes històrics: això és una realitat.

Per altra banda —i ara faré algunes puntualitzacions—, el mateix senyor Torrents, en un moment determinat, amb aquestes enquestes que li han facilitat fa poc, ha comentat que la tendència d'anar a les enginyeries i a les tecnologies és menor que la d'anar a les de la branca de les humanitats o la sociologia. Crec que això sempre ha estat així, i el motiu fonamental és la mala premsa que tenen l'enginyeria i la tecnologia, que es consideren carreres molt dures. Enquestes similars que s'han fet per veure a quines carreres accedeixen més les dones, per exemple, les enginyeries i les tecnologies són les que menys escollides, perquè la dona sempre ha tingut al pensament, inculcat per qui sigui —possiblement, per les seves pròpies mares—, que el seu cervell no donava per a més, i això encara es nota actualment.

Una altra puntualització que voldria fer és sobre el sistema del MIR, de preguntes en què cal posar la creueta, que és el

mateix que segueix el BIR, el FIR, etc., però, alerta!, és el que també segueixen el vuitanta per cent de les matèries de les diverses llicenciatures, o sigui que no és *a posteriori*, sinó durant la mateixa carrera que aquest sistema s'ha establert, i això no lliga amb el que s'està parlant aquí.

Per altra banda, aquí s'ha parlat del problema de les llengües, dels idiomes, la dificultat d'aprendre'n, etc.: però jo voldria alertar que actualment un dels problemes més greus és que els nostres estudiants no entenen el que llegeixen en el que es considera l'idioma propi —sigui el català, sigui el castellà—, i això realment és molt greu, i possiblement, amb aquestes noves tecnologies, aquest analfabetisme anirà, crec jo, en augment... Voldria equivocar-me, de tota manera.

I, finalment, voldria comentar que una frase —no sé si ha sigut el senyor Miralles qui l'ha dita— que m'ha agradat...: moltes m'han agradat, de les que s'han dit, però, si no ho he entès malament, ha dit: «intentar educar a la inutilitat pot ser millor que a la utilitat». Jo hi he reflexionat i dic: «què és la utilitat?», en el sentit que fa uns quants anys es considerava que les carreres de l'àmbit científic tenien més sortides professionals que les de l'àmbit de les lletres, com es deia antigament: és totalment fals, perquè, de sortides professionals, malauradament, ara per ara, no n'hi ha en la majoria dels àmbits. Aleshores, potser sí que educar «a la inutilitat», entre cometes, és molt millor; perquè, si més no, quan vegin un núvol, els ciutadans podran fer volar la imaginació, i això els podrà fer passar una miqueta el moviment dels budells. M'explico, oi?

Ho deixo en aquest punt, malgrat que hi hauria moltes coses a dir, i voldria felicitar la iniciativa d'aquest debat, que jo estava sorpresa que l'Institut, donada la quantitat d'humanistes que té, que no l'hagués fet molt abans.

Gràcies.

CARLES MIRALLES: Moltes gràcies, senyora Durfort.

El senyor Joan Becat, membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, té la paraula.

JOAN BUCAL: No he entès gaire bé el que s'ha dit abans sobre els científics i els humanistes, que semblava demostrar la qualitat dels científics.

Vaig començar la carrera universitària amb una formació científica i de la més dura: matemàtiques i física, i la vaig acabar per altres camins, ja que fa quaranta anys que procuro guanyar-me la vida amb temes de ciències humanes i socials. Probablement no he fet bé ni una cosa ni l'altra.

Penso que cal prendre les coses com són; veig difícil canviar les evolucions dels estudis universitaris i de l'ensenyament. Crec que, o bé es pot acompanyar el moviment i modificar-lo, o bé acceptar la situació actual, és a dir, seguir finalment el model social de formació de les humanitats d'abans, on es formava molt bé només una part del jovent, ja que hi havia grups sacrificats i d'altres que no ho eren.

Em sap greu dir això, perquè vine d'un pensament d'esquerra, on es creu que no s'ha de perdre ningú. Em fa l'efecte que hi ha indicis que el model actual, basat en una separació entre ciències i lletres —més que «humanitats», en diria «lletres»—, està canviant. Aquesta separació va ser dramàtica tant per als uns com per als altres, i l'hem viscuda traumàticament durant els últims quaranta anys. Correspon a la meua generació com a estudiant i, després, com a ensenyant universitari.

Tinc algunes observacions o reflexions personals o, més ben dit, reflexions que he manllevat d'altres i que faig meves. Les antigues humanitats, tal com s'entien, a base de llatí, de grec, però també de francès a França, amb una formació generalista que incloïa també la història, dones un conjunt que formava un coixí cultural per a gairebé tots els que accedien a aquest nivell, s'han reduït a una disciplina, a un saber entre altres, a una especialitat. Tant si ens en lamentem com si no, no tornaran a ser —com abans— la base de la formació general.

Ara bé, el grup de pressió corporatiu que aquest arraconament ha fomentat, format per ensenyants de les universitats i instituts, en bona part gent que té de cinquanta a seixanta anys cap amunt, sap defensar bastant bé les seves posicions, per sort. En-

cara queden llatínistes, menys que els que hi havia fa trenta anys, però en queda la llavor, com després d'un bosc cremat, perquè surtin altres arbres.

Això constatat, el que em preocupa més és que, si les antigues humanitats tenen acta de defunció com a sistema de formació —no com a matèria o com a saber especialitzat—, no hem sabut crear noves humanitats durant aquests quaranta anys, és a dir, donar un nou contingut i crear una altra cultura general. Veiem els límits dels excessos d'especialització, dius un camp com dius l'altre, ciències i lletres. Les lletres, i fins i tot els historiadors, han abandonat el llatí, un instrument que els és necessari.

Què podrien ser les noves humanitats? Dins el món universitari, veig que s'agreuja una separació que no vaig conèixer dins la meua pròpia formació: em refereixo a la separació molt clara entre, d'una banda, l'ensenyament universitari de primer i segon cicle i, de l'altra, la recerca. Tant l'un com l'altre es troben enfrontats a problemes molt concrets i contradictoris. Per exemple: la recerca necessita cada vegada més especialització i especialistes en camps sempre més estrets. És digni el que es vulgui, es necessita gent ultraespecialitzada; però, al mateix temps, els científics, sobretot els de les ciències dures, necessiten contacte amb altres disciplines. No estem parlant de cultura general sinó de disciplines pròximes. A un cert nivell, abans o després d'un doctorat, cal sortir de la seva especialitat: el problema és com fer-ho.

Dins la pràctica, em sembla que s'està resolent d'una manera molt senzilla, per mitjà dels grups de treball. De científics que treballen, sols en queden uns quants en lletres i ciències humanes, però gairebé no n'hi ha en ciències dures. Dins els laboratoris que concec veig una mena d'especialització interna, com passa amb les formigues: alguns són ultraespecialitzats i d'altres són científics més cultivats o, en tot cas, que serveixen de pont amb les altres ciències. Durant un temps manaven els primers; però noto, en tot cas en els àmbits universitaris que concec a França, que ara manen, més aviat, els que tenen una cultura més general. D'una certa manera, és com si utilitzessin els especialistes com a

«treballadors». Hi veig una mena d'evolució. Pocs caps d'estudis de laboratoris grans són gent ultraspecialitzada avui en dia.

També, com més va, més temes transversals hi ha, com, per exemple, les ciències del medi ambient: els científics que es dediquen a l'oceanologia, a l'estudi de les roques o dels riscos naturals s'adonen que els calen juristes, sociòlegs. En efecte, s'acosta un moment en què la societat ha d'assumir aquests estudis o descobertes o aplicar-los i, aleshores, necessiten gent d'altres ciències, la reflexió dels quals fa part del grup de treball mateix.

I, per acabar, veig que les universitats han de resoldre la qüestió de l'esquema general de les formacions de lletres o, si es vol, el problema de les noves humanitats. Han de resoldre problemes molt diferents, com ara, d'una banda, la massificació de les carreres de lletres —necessària, car és un fenomen de societat—, i, al mateix temps, aquesta massificació fa que el nivell mitjà dels estudiants hagi de baixar obligatòriament. No es formen de la mateixa manera uns trenta geògrafs, grandària del grup interanual que es formava fa temps a Montpeller per a tota la regió Llenguadoc-Rosselló, que els tres-cents que hi ha ara només a Perpinyà. El nivell general de la societat i dels estudiants puja, però no es pot demanar, a un conjunt de tres-cents universitaris, la mateixa cosa que es demanava a trenta, que eren, per raons diverses, preseleccionats.

Paral·lelament, les carreres són més curtes i s'han de reduir horaris. Tenim molta sort de tenir quatre anys per a la llicenciatura, perquè ja fa molt de temps que són tres anys a França. És va ser encara més dràstic i es van reduir més horaris. Però, al mateix temps, calia donar molta més formació disciplinària que abans, i fer-la encabir dins un volum horari més estret. Els estudiants de geografia d'avui són més ben formats que no ho vaig ser jo, com a especialistes: però necessitarien més formació general, que no tenen ara.

No se sabia tant fa uns anys, però ara és molt clar que totes les ciències, humanes, socials i ciències dures tenen coneixements i ensenyaments a la universitat amb data de caducitat. Per tant, avui és clar que cal desenvolupar la cultura general de la

disciplina i fer una bona iniciació a les veïnes, i que cal desenvolupar més la capacitat d'aprendre que els estrictes coneixements. Actualment, encara es fa el contrari d'això: hi ha menys temps per a aprendre més i, per tant, cal centrar-se més. No ho tenim resolt.

Em fa l'efecte —i això és la meua conclusió— que la qüestió s'està desplaçant. Les formacions que més se semblen a l'orientació de les antigues humanitats —és a dir, una formació de l'esperit en el sentit ampli— s'han desplaçat del primer al final del segon cicle i, fins i tot, al tercer cicle. Sembla que són els tercers cicles —en tot cas, és la tendència a França— que estan ara substituint les antigues humanitats.

En tinc exemples molt clars: s'afavoreix la transdisciplinarietat en totes les disciplines, cosa que obliga a organitzar sistemàticament troncs comuns en els tercers cicles. Què són aquests troncs comuns? A més d'elements sobre les diverses disciplines i metodologia transdisciplinària, s'hi inclou gairebé sempre les llengües, perquè s'ha de saber anglès i, segons les formacions, alemany, francès, castellà. Per tant, s'insisteix en les llengües. S'hi aprèn també a parlar, a escriure, a fer informes i articles. Crec que aquest tronc comú o aquestes formacions de tercer cicle en conjunt dissenyen, dins la pràctica, i encara que l'evolució no sigui del tot tancada, una nova forma d'humanitats. De fet, és cert que formen una nova elit, amb els que, després d'una especialització, amplien coneixements, els que sabran parlar i comunicar, que coneixeran la seva disciplina i les veïnes, és a dir, els que tindran una formació més generalista. Per als altres, els ultraespecialitzats, veig el futur bastant negre.

CARLES MIRALLES: Moltes gràcies, senyor Becat, per la seva intervenció.

Té la paraula el senyor Josep Jané, president de la Societat Catalana d'Economia.

JOSEP JANÉ: Atesa la manca de temps, seré molt breu. El tema mereix moltes més observacions, però només en faré dues.

La primera, un aclariment sobre les ciències socials i l'humanisme. S'ha donat una estadística en la qual es diu que les primeres atreuen molt el jovent actual: però jo, com a economista i catedràtic de Política Econòmica, haig d'aclarir que, dins les ciències socials, almenys en la branca d'economia, efectivament molt demanada pels estudiants, actualment hi ha poca ciència social o humana. Abans sí que s'estudiava economia «política», però avui aquesta branca ha perdut absolutament el cognom. Ara el que s'estudia és econometria, teoria econòmica, estadística, etc., és a dir, matèries molt «matematitzades». D'aquesta economia actual hi ha molta demanda en el mercat i el jovent ho sap, i per això s'hi aboca: però no és una ciència social sinó una economia tecnificada, i, per tant, cal que no ens enganxem. Actualment, aquesta «economia» no té res a veure amb la ciència social que s'estudiava abans ni amb la ciència humana que, malgrat tot, encara és.

La segona observació que volia fer és per a posar unes gotes d'optimisme amb vista al segle XXI. En aquests moments, estem entrant en una economia, i ara parlo d'«economia real», en la qual hi haurà grans quantitats de temps lliure. I quan l'ésser humà té temps lliure, no es queda a casa sense fer res ni va simplement vagant per la vida. Amb quantitats importants de temps lliure farà coses: bàsicament, practicarà esports, o viatjarà, o gaudirà del lleure i l'oï, o conrearà béns culturals. Això darrer vol dir que hi haurà una gran demanda de cultura, i fins i tot la gent gran —tots sabem que cada vegada n'hi haurà més— anirà a les universitats «per aprendre», no per aconseguir simplement un títol.

És més, en un àmbit que aquí no s'ha tractat, que és el de la població i el temps lliure, només cal veure com creix el nombre de conferències, el nombre de concerts, les edicions de llibres, etc., i aquí sí que crec que l'humanisme tindrà un paper com no l'ha tingut mai per a respondre amb oferta a una demanda que, sens dubte, esclatarà.

Repetixo que, per manca de temps, em sap greu de no poder entrar més a fons en aquestes qüestions, però em semblen prou interessants per a incloure-les en el debat.

Gràcies.

CARLES MIRALLES: Moltes gràcies, senyor Jané.

Last but not least o hísteron próteron—si m'ho deixen dir en grec—, el doctor Antoni Maria Badia, membre de la Secció Filològica, té la paraula.

ANTONI M. BADIA: Bé, resulta que la necessitat de ser breu em resol un petit problema de consciència professional que tenia, perquè a mi no m'ha agradat mai repetir sobretot coses que ja tinc publicades, i per això he estat, probablement —ja ho ha dit el president—, l'últim a demanar la paraula, perquè dubtava si demanar-la o no; però, com dic, la necessitat de ser breu em resol aquest problema, perquè no fa molt de temps vaig publicar un petit assaig sobre aquesta qüestió de les ciències i de les lletres, i en aquest assaig pretenia demostrar que hi ha una transversalitat molt antiga; perquè, fent un repàs de la història de la lingüística des del segle XVIII fins al segle XX —i si em deixen dir els grans moments són: la gramàtica general, la gramàtica històrica, la dialectologia i l'estructuralisme—, doncs, resulta que això, aquests moviments, tenen uns claríssims paral·lels en el camp de les ciències, que són, doncs: Linné, la classificació; Darwin, l'evolucionisme; no recordo que posava amb la dialectologia...; amb la geografia, Vidal Lablache, etc., i amb l'estructuralisme... tot, perquè s'ha fet estructuralisme de tot, fins a la matemàtica de conjunts.

Només volia dir això: que, per tant, hi ha una transversalitat antiga.

CARLES MIRALLES: Moltes gràcies al doctor Badia per la seva brevíssima intervenció.

A veure, jo només diré això que diré ara, i després donaré la paraula a cada un dels altres ponents, perquè parlin dos minuts, aproximadament.

El que vull dir, però, és que quan tingui transcrita la cinta de les intervencions, passaré les intervencions als altres ponents i passaré també les intervencions generals als que ara han intervingut, de manera que si la algú vol, doncs, ampliar una mica, etc., és a dir, vol fer el que jo no els deixo fer ara, per dir-ho d'alguna

manera, doncs benvinguts, i si algú altre hi volia intervenir en aquest període, doncs també és una cosa que podrà fer.

Això és el què volia dir, i prou. Gràcies, perquè hem estat pocs, però la veritat és que la cosa em sembla que ha estat bé fins al final.

Si algú més vol intervenir breument abans de donar per acabat aquest debat ho pot fer.

En primer lloc, té la paraula el senyor David Jou, membre de la Secció de Ciències i Tecnologia.

DAVID JOU: A mi m'ha resultat molt interessant anar sentint tot el que s'ha dit, i n'he anat prenent nota i introduiré alguns d'aquests comentaris o hi faré referència en el meu text.

Ara, s'ha parlat de massa temes per a poder-los anar comentant com em plauria: de manera que no en comentaré cap en particular, sinó que ho inclouré aquí.

MARC MAYER: Crec que l'observació del senyor Ribas i Piera era molt adient: en el meu nou ofici pateixo els arquitectes —dit amb simpatia—, i naturalment tenen una visió de la realitat diversa de la nostra, però no resulta absolutament oposada sinó concomitant.

S'ha parlat també d'economia política, s'ha parlat d'ecologia, i són elements que s'han d'incloure també en el debat.

De tota manera, la meua reflexió final és de preocupació, de preocupació en el mateix sentit que acabava el meu paper. És-tic convençut que les humanitats tradicionals, malgrat ser una espècie en via d'extinció, és una espècie útil per a la societat, i no com a reserva espiritual —que, d'això, ja en vam tenir—, sinó com a factor fecundant de la societat, en el sentit que crec que encara tenen un lloc dintre d'aquesta societat. No sé com, si potser —com diu Joan Becat— al tercer cicle universitari, potser al tercer cicle de la vida —com ens deien en termes d'economia política.

Aquesta és una societat de focs on es produeix un moment..., després de tota una sèrie de coses, tens un tercer cicle

també a la vida, que és una posició que produeix molt espai per a l'oci: pot ser una situació d'aquest tipus el lloc de les humanitats, no ho sé. Però, veritablement, el que em preocupa és la possible no-presència de tota una sèrie de valors, i hem evitat, em sembla tots, tots de parlar d'un sistema de valors, i crec que potser hem fet bé de no fer-ho, però no cal ignorar tot un sistema de valors de la cultura occidental, i la cultura occidental, malgrat que anem a una globalització, és el gran ferment de pensament i de progrés, almenys fins ara: perquè la globalització, també se l'ha inventada la cultura occidental —no ens enganyem.

Que les humanitats —que són els factors que poden incidir, que poden formar, que ubiquen les coses dintre d'aquesta cultura occidental—, no siguin un element fonamental en la formació dels homes, ja ara amb abast planetari, em sembla un problema greu, una preocupació davant la qual segurament hem de ser optimistes, i serà superable d'una altra manera: no sé de quina —en aquesta seu se n'han apuntat diverses—, però veritablement la preocupació resta, i un debat com aquest és important per a això, per a posar, al costat una de l'altra, preocupacions.

RICARD TORRENTS: Celebro totes les intervencions, que han estat molt interessants. El que he dit, el que vaig escriure, ja tenia aquesta funció d'animar el debat. Si no ho he aconseguit prou, me'n disculpo.

Sota les meves paraules hi ha la idea que la universitat no es pot limitar a donar títols professionals, a formar gent per a les professions. Per més que ho demani el mercat, per més que hi hagi imperatius polítics i de tota mena.

A més d'un títol professional, la formació universitària ha d'ensenyar els estudiants a comunicar-se en més d'una llengua, a participar en els debats de la contemporaneïtat, a pensar críticament, a discernir moralment. A més, sóc dels que celebren que la gent jove no accepti a ulls clucs les prioritats del mercat.

Igualment celebro que augmenti el temps lliure, de lleure, a què es referia el doctor Jaué. En aquesta llibertat, en aquest lleure, és on poden prosperar les «arts liberals» i les «professions

liberals», les que han alimentat les humanitats,... o les humanitats s'han alimentat d'elles.

A més de l'àmbit del llibre i del medi ambient, voldria cridar l'atenció sobre tres àmbits més d'on neixen noves professions relacionades amb l'estudi de les humanitats.

El primer és el de la comunicació. Els comunicadors, la formació dels quals demana grans dosis de coneixements humanístics, són més i més necessaris, nombrosos i diversificats.

En segon lloc, hi ha les professions entorn del document. Els documentalistes són més i més presents en el mercat de treball.

Finalment, la indústria que s'anomena «cultural», lligada al temps lliure creixent, genera ocupació.

En conclusió, les humanitats tenen noves oportunitats en el mercat de treball. Per això sóc optimista sobre el seu futur en l'educació.

CARLES MIRALLES: Torno a donar les gràcies a tots els participants i als assistents a aquest debat, i, com que no hi ha més paraules demanades, aixeco la sessió.

